

IBAD, 2023; (14): 76-90

<https://doi.org/10.21733/ibad.1192259>

Özgün Araştırma / Original Article

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Ortaöğretim Öğrencilerinin Perspektifinden Değerlendirilmesi

Evaluation of Guidance and Psychological Counseling Services from the Students' Perspective of Secondary Education Students

Esra Özay Köse^{1*}
Şeyda Gül²

* Sorumlu yazar
Corresponding author

¹Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Ataturk University, Turkey
esraozay@atauni.edu.tr
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9085-7478>

²Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Ataturk University, Turkey,
Seydagul@atauni.edu.tr
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4005-2158>

Makale geliş tarihi / First received : 20.10.2022
Makale kabul tarihi / Accepted : 20.12.2022

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Araştırmacıların makale katkı oranı şu şekildedir: Makale yazımı, literatür tarama, veri toplama, revizyon birinci yazar; makale yazımı, veri toplama, makalenin dergiye sunumu, takip edilmesi ve sonlandırılması sürecini ikinci yazar yapmıştır.
- 2- Bu çalışmanın bir bölümü 2018 yılında International Congress on Science and Education kongresinde özet metin olarak sunulmuştur.
- 3- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 5- Makalemizde uygulamalar 2020 yılı öncesinde yapılmıştır. Etik kurul belgesi alınmamıştır.
- 6- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 08%

Atf bilgisi / Citation:

Özay Köse, E. & Gül, Ş. (2023). Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ortaöğretim öğrencilerinin perspektifinden değerlendirilmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 76-90.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin genel durumunu öğrenci bakış açısıyla incelemektir. Çalışmada veri toplama aracı olarak Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Ölçek, Türkiye'nin doğusunda yer alan bir ildeki 868 ortaöğretim öğrencisine uygulanmıştır. Örneklem seçiminde uygun örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda ölçekteki ifadelerin tamamı için öğrencilerin genel olarak orta düzeyde katılımının olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan bulgular alt boyutlara göre değerlendirildiğinde ise "psikolojik danışma hizmetleri", "bilgi toplama ve yayma hizmetleri", "yöneltme ve yerleştirme hizmetleri" ve "müşavirlik (konsültasyon) hizmetleri" boyutlarına orta düzeyde katılırken "oryantasyon hizmetleri", "bireyi tanıma hizmetleri", "izleme hizmetleri", "çevre-veli ilişkileri hizmetleri" ve "araştırma ve değerlendirme hizmetleri" boyutlarına katılımlarının ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara ek olarak ölçeğin geneline ait öğrenci görüşlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği incelenmiş, elde edilen bulgulara bakıldığında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Bulgular ışığında öğrencilere sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yapılandırılması ve iyileştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler

Ortaöğretim, öğrenci, rehberlik ve psikolojik danışma.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the guidance and psychological counseling services at secondary schools from students' perspective. For this purpose, School Counseling Services Scale was used as data collection tool. The scale was applied to totally 868 high school students from a city in eastern Turkey. Sample was selected through convenience sampling. According to the findings obtained as a result of the analysis, it was determined that the students generally agreed with the statements in the scale at a moderate level. When the findings are evaluated separately in terms of sub-dimensions, "psychological counseling services", "information collection and dissemination services", "orientation and placement services" and "consultation services" dimensions are moderately agreed, while "orientation services", "individual recognition services" "monitoring services", "environment-parent relations services" and "research and evaluation services" dimensions were determined to be at a low level. On the other hand, it was determined that students' views on the scale in general did not differ significantly according to gender, but there was a significant difference according to grade levels. In the light of the findings, it was concluded that RPD services offered to students should be structured and improved.

Keywords

secondary education, student, guidance and psychological counseling.

GİRİŞ

Bireylerin sahip oldukları yeteneklerini geliştirmek ve böylece içinde yaşadıkları topluma faydalı olmalarını sağlamak, eğitimin en temel amaçlarından biridir (Cantürk-Günhan & Başer, 2009). Elbette bu amaçların gerçekleştirilmesinde, eğitim sistemimizin önemli kurumlarını oluşturan okullar en büyük sorumluluğu üstlenmektedir. Bu süreçte ise okullar çağın gereklerine uygun bir biçimde gerek verilmesi planlanan ders türlerini ve içeriklerini gerekse diğer öğretim etkinliklerini düzenlemektedir (Poyraz, 2007). Bu tür düzenlemelerin paralelinde çağdaş eğitim sisteminin okullarda etkinliğinin artması, bir bakıma okullarda verilen öğretim hizmetlerine ek olarak hem yönetsel açıdan hem de öğrencilere sunulan kişilik hizmetleri açısından da çeşitli uygulamalara zemin hazırlamıştır (Tan, 2000). Bilindiği üzere okullarda öğrencilere verilen kişilik hizmetler, öğrencilerin gelişimini bir bütün olarak değerlendirmekte, böylece öğrencinin özel eğitimi, sosyal ve eğitsel olarak etkinliklere katılımı, sağlığı ve öğrenciye yönelik sosyal yardımların yanı sıra psikolojik danışma-rehberlik faaliyetleri gibi çeşitli hizmet boyutlarını kapsamaktadır (Çetinkaya, 2017).

Bu anlamda öğrenci kişilik hizmetleri, öğrenciler için barınma, beslenme, sağlık konularında ihtiyaç ve gereksinimlerini gidermeye yönelik yardımların yanı sıra onların sahip olduğu gizli yeteneklerini geliştirme, ilgi ve yeteneklerine uygun okullara veya mesleklere yönelme, çevresiyle ilişkilerini sağlıklı bir şekilde yürütebilme gibi öğrencinin bireysel gelişimini kolaylaştırabilecek ve çevresine uyumunu olumlu etkileyerek karşılaşılabileceği uyum sorunlarını çözme adına verilen bir hizmettir (Kuzgun, 2011; Nas, 2019). Bunlara ek olarak günümüzde okullarda verilen ve kişilik hizmetleri adı altında verilen önemli bir hizmet alanı da rehberliktir. Bu hizmet türünün özellikle öğrenci kaynaklı sorunların oldukça yaygın görüldüğü ortaöğretim kurumlarında daha da önemli olduğu söylenebilir (Güvendi, 2000). Zira günümüzde özellikle okullaşma oranında meydana gelen artışa paralel olarak verilen eğitim hizmetlerinden yararlanacak öğrenci sayısında da gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. Bu durum ise öğrenci kaynaklı birçok sorunun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Öğrenci başarısızlığının daha da yaygınlaşması, öğrencilerin okula adaptasyon sürecinde karşılaştığı sorunlar, öğrencinin gelişim dönemi ile ilgili özelliklerinden kaynaklanan sorunlar, geleceğe karşı umutsuzluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan duygusal gerilimler, sözü edilen bu sorunlardan bazılarıdır (Güvendi, 2000; Şener, 2018). Elbette bu sorunların giderilerek öğrencilerin her açıdan sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi için sadece eğitim etkinliklerinin niteliğinin artırılması yeterli değildir. Bu hedefe ulaşmak ancak eğitim programlarının, nitelikli bir öğretim programı ve rehberlik hizmetlerinin eşzamanlı uygulanması ile gerçekleşebilir (Özabacı, Sakarya & Doğan, 2008). Nitekim bu duruma istinaden, yönetim ve öğretim kadrosunun yanı sıra yukarıda sözü edilen öğrenci kişilik hizmetleri adıyla yeni bir unsur olarak rehberlik hizmetleri okullar sistemi içinde yerini almıştır.

Okullarda verilen rehberlik hizmetleri ile öğrencinin bir birey olarak kendini daha iyi tanıması, bireysel özelliklerini fark etmesi, kendine fırsat tanıması, gerçekçi ve doğru kararlar vermesi, kendini geliştirmesi, karşılaştığı sorunlarla başa çıkmasına yardım edilmeye çalışılır (Güven, 2006). Bununla birlikte rehberlik hizmetlerinin tarihine bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nde yirminci yüzyıl başlarında ortaya çıktığı ve yine burada en hızlı gelişim gösterdiği görülmektedir (İçtüzzer, 2017). Rehberliğin babası olarak kabul edilen Frank Parsons öncülüğünde başlayan rehberlik hizmetlerinde ilerleyen dönemlerde birtakım değişiklikler yapılarak farklı rehberlik modelleri ortaya konulmuştur. Özellikle 1930'lu yılları takiben 20 yıl

içinde bu hizmet türü bünyesinde özellikle öğrencilerin okula uyumu ve akademik başarısına daha fazla önem verilmiş, 1960'lı yılların sonuna doğru ise öğrencinin kişisel gelişimine ağırlık veren gelişimsel rehberlik modeli ön plana çıkmıştır (Gysbers, 2001; İçtüz, 2017). Bu hizmetlerin ülkemiz bazında okullara girmesi ise 1970'li yıllara rastlamaktadır. Dolayısıyla okullarda rehberlik hizmetlerinin bu tarihten itibaren faaliyet göstermeye başladığı söylenebilir (Nas, 2019).

Yukarıda da görüldüğü üzere Türkiye'de okullarda rehberlik hizmetlerinin geçmişi çok eskilere dayanmamaktadır. Sözü edilen hizmetlerin çok uzun bir geçmişinin olmaması, okullarda rehberlik hizmetlerinin uygulanmasında karşılaşılan sorunların muhtemel nedenlerinden biri olabilir. Ünal & Ünal (2010), bu sorunlardan bazılarını rehber öğretmen-psikolojik danışmanların görev ve sorumluluklarının yeterince belirgin olmaması ve okul yöneticilerinin öğretmen-psikolojik danışmanı iş birliğinin yetersizliği şeklinde sıralamışlardır. Bir başka olası sebep, okullardaki rehberlik servislerinin çoğunlukla "düzeltici ve çare bulucu" nitelikte işlev görmesi (Yeşilyaprak, 2016); ayrıca kişisel, sosyal veya eğitsel açıdan sorunlu öğrencilerin yaşadıkları sorunlar bertaraf etmek amacıyla "sihirli değnek" misali kriz odaklı bir anlayışı esas alması da olabilir (Bacıoğlu, Kocabıyık & Malkoç, 2017). Bunun yanı sıra, Rehberlik ve Psikolojik Danışma (RPD) hizmetleri adı altında toplanan, doğrudan bireye yönelik hazırlanan ve aynı zamanda dolaylı yoldan bireyi etkileyen farklı hizmetler de verilmektedir (Bacıoğlu, Kocabıyık & Malkoç, 2017). RPD hizmetlerinin amacı; bireyin kendini tanıması, eğitsel ve mesleki olarak kendine sunulan imkânları değerlendirmesi, verilen sorumlulukları yerine getirebilmesi, ayrıca toplumsal yaşamlarını sağlıklı bir biçimde sürdürebilmeleri için gerek sosyal ve duygusal açıdan gerekse akademik ve kariyer gelişimleri açısından desteklemektir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2020). Bu hizmetler ise psikolojik danışma, oryantasyon, bireyi tanıma, bilgi toplama ve yayma, yöneltme ve yerleştirme, izleme, çevre-veli ilişkileri, müşavirlik (konsültasyon) ile araştırma ve değerlendirme hizmetleri şeklinde sınıflandırılmaktadır (Tagay & Çakar, 2017).

Eğitim sistemi içerisinde RPD hizmetlerinin konumu ve önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Okullarda rehberlik servisleri ve psikolojik danışmanlar tarafından sunulan hizmetlerden özellikle öğrenciler başta olmak üzere velilerden öğretmenlere ve yöneticilere kadar hemen hemen tüm personel yararlanabilmektedir (Gündüz, İnandı & Tunç, 2014). Bununla birlikte bu konuda yapılan araştırmalara incelendiğinde, ülkemizde RPD'nin "profesyonel bir hizmet alanı" olarak kabul edilmesi noktasında birtakım problemlerin yaşandığı, uygulamalar açısından eğitim sürecinde istenen düzeye ulaşamadığı ve beklentileri yeterince karşılayamadığı, dahası RPD alanının bilimsel bir anlayış ve çağdaş yaklaşımlarla kabul görmesinin önündeki engellerin tam olarak aşılanmadığı (Karataş & Şahin-Balcı, 2013) öne sürülmektedir. Dolayısıyla, RPD hizmetlerinin istenen nitelikte geliştirilmesi ve beklentileri karşılamasında sürece dâhil olan yöneticiler, öğretmen ve öğrenciler gibi birçok bileşenin görüş ve beklentilerinin göz önüne alınması oldukça önemlidir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan araştırmalara incelendiğinde, okullarda verilen RPD hizmetlerine yönelik çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır (Can & Nikolayidis, 2021; Crowe, 2014; Liston & Geary, 2015; Özabacı, Sakarya & Doğan, 2008; Nas, 2019). Bu çalışmaların bazılarında rehber öğretmenlerin görev ve yeterlilikleri üzerinde durulurken (Hamidi & Bagherzadeh, 2010; Korkut-Owen & Owen, 2008) bazılarında ise okullarda verilen rehberlik programlarının durumu veya psikolojik danışman-rehber öğretmenler tarafından sunulan rehberlik faaliyetleri incelenmiştir (Karataş & Şahin-Baltacı, 2013; Liston & Geary, 2015; Özabacı,

Sakarya & Doğan, 2008). Ayrıca, RPD hizmetlerinin durumuna yönelik, yönetici, aile, öğretmen veya öğrenci görüş ve algıları da incelenmiştir (Iurea, 2014; Koçyiğit, 2015; Korkut-Owen & Owen, 2008). Bununla birlikte özellikle Türkiye’de RPD hizmetleri konusunda yürütülen araştırmalar incelendiğinde, çoğunlukla ilköğretim düzeyinde verilen RPD hizmetlerinin değerlendirilmesine yönelik olduğu, ayrıca RPD hizmetleri bünyesinde yer alması beklenen çalışanların ise genelde belirli bir kısmını kapsadığı tespit edilmiştir (Karataş & Şahin-Baltacı, 2013). Hâlbuki çocukluk döneminden çıkıp genç bireyler olarak yetişkinliğe hazırlanan lise öğrencilerine verilen PDR hizmetlerinin değerlendirilmesinde ve onların görüşlerinin farklı değişkenler açısından ele alınarak karşılaştırılması için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu durum özellikle lise yıllarında ergenliğin getirdiği birtakım sorunlarla başa çıkma açısından bu grubun ele alınmasının ve bu yaş grubundaki bireylere verilecek PDR hizmetlerinin öneminin ortaya konulması açısından gereklidir. Diğer taraftan Gysbers ve Henderson (2006) tarafından da ifade edildiği gibi, öğrencilerin öğrenim kademeleri göz önüne alınarak okullarda RPD hizmetlerinin yürütülmesinin yanı sıra, verilen bu hizmetin gerçek anlamda amacına ne derece ulaştığının incelenip değerlendirilmesi de o kadar önemlidir. Böylece hizmetin yürütülmesi sürecinde var olan eksikliklerin veya aksaklıkların tespit edilerek giderilmesi PDR hizmetleri kapsamında yapılan çalışmaların değerlendirilmesi için hem de bu hizmetlerin iyileştirilerek kalitesinin artırılması yönünde ileride yapılacak çalışmalar açısından önem taşımaktadır. Ayrıca İçtüzzer (2017) tarafından da ifade edildiği gibi çalışma ile ulaşılan sonuçların ortaöğretim kurumlarında görev yapan rehber öğretmen-psikolojik danışmanlara yarar sağlayacağı, bu alandaki lisans programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı ve araştırmacıların bu konudaki çalışmalarına kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir. Bu duruma istinaden, bu çalışmanın amacı ortaöğretim kurumlarında verilen RPD hizmetlerinin durumunu çeşitli değişkenler açısından öğrenci gözüyle değerlendirmektir.

Araştırma Soruları

- 1- Ortaöğretim öğrencilerinin RPD hizmetlerine yönelik ölçekteki ifadeler katılımları ne düzeydedir?
- 2- Ortaöğretim öğrencilerinin RPD hizmetleri hakkındaki ölçekteki ifadeler ait puanları cinsiyetleri açısından anlamlı bir göstermekte midir?
- 3- Ortaöğretim öğrencilerinin yürütülen RPD hizmetleri hakkındaki ölçekteki ifadeler ait puanları sınıf düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Bu çalışma temel anlamda araştırma deseni olarak nicel yaklaşıma dayalı olup tarama (survey) yöntemi ile yürütülmüştür. Tarama çalışmalarında araştırmacılar geniş bir örneklem grubu belirler ve anket/ölçek kullanarak veya görüşmeler yaparak verilerini toplarlar. Özellikle eğitim alanında yapılan araştırmalarda sıklıkla başvurulan bir yöntem olan tarama çalışmalarında anketler sıklıkla kullanılmakta olup uygulandığı örneklemin herhangi bir konuya yönelik tutum, görüş, inanç veya düşünceleri hakkında bilgi toplamak amacıyla sıklıkla tercih edilmektedir (McMillan ve Schumacher, 2010). Çalışmanın uygulamaları 2020 yılı öncesinde yapıldığından etik kurul belgesi alınmamıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin doğusundaki bir il merkezinde öğrenim gören lise öğrencileridir. Örneklimin belirlenmesinde kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılmış ve böylece çalışmaya gönüllü katılan 868 lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi ile araştırmacı tarafından araştırmasına hız ve pratiklik kazandırmak amacıyla bulunduğu çevreye yakın olan bir bölgede ve ulaşılması kolay olan bir durum seçilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmaya kapsamında görüşlerine başvuru olan öğrencilere ait demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı.

Cinsiyet	9. sınıf		10. sınıf		11. sınıf		12. sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kadın	78	31.9	168	39.8	77	54.2	30	50	353	40.7
Erkek	166	68.0	254	60.1	65	45.7	30	50	515	59.3
Toplam	244	100	422	100	142	100	60	100	868	100

Veri Toplama Araçları ve Analiz Teknikleri

Okul rehberlik hizmetleri ölçeği

Çalışmanın verileri bir tez çalışması kapsamında Poyraz (2007) tarafından geliştirilmiş olan Okul Rehberlik Hizmetleri Ölçeği ile toplanmıştır. 5'li Likert tipi olan ölçeğin derecelendirme şekli; (1) hiç yeterli değil, (2) az yeterli, (3) yeterli, (4) çok yeterli ve (5) pek çok yeterli şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin geliştirilme sürecinde kapsam ve görünüş geçerliği, madde analizleri ve güvenilirlik analizlerinden yararlanılmıştır. Buna göre ölçeğin deneme formu, 89 rehber uzman, 313 öğretmen ve 102 yöneticiye uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin 63 madde içerdiği görülmüştür. Ayrıca ölçeğin geneli ve alt boyutların hepsinde bu maddelerin anlamlı düzeyde ayırt edici oldukları belirlenmiştir. Ölçekte 'psikolojik danışma hizmetleri (PDH)', 'oryantasyon hizmetleri (OH)', 'bireyi tanıma hizmetleri (BTH)', 'bilgi toplama ve yayma hizmetleri (BTYH)', 'yöneltme ve yerleştirme hizmetleri (YYH)', 'izleme hizmetleri (İH)', 'çevre-veli ilişkileri hizmetleri (ÇVİH)', 'müşavirlik (konsültasyon) hizmetleri (MH)' ve 'araştırma ve değerlendirme hizmetleri (ADH)' olarak adlandırılan dokuz alt boyut yer almaktadır. Ölçeğin güvenilirliği için kullanılan Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ise Poyraz (2007) tarafından .95 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değerleri şu şekildedir;

- Psikolojik danışma hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .89,
- Oryantasyon hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .88
- Bireyi tanıma hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .87,
- Bilgi toplama ve yayma hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .87,
- Yöneltme ve yerleştirme hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .89,
- İzleme hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .88,
- Çevre veli ilişkileri hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .89,
- Müşavirlik hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .93,
- Araştırma ve değerlendirme hizmetleri için Cronbach Alpha iç tutarlık güvenilirlik değeri .92 dir.

Ölçeğin geneline ait Cronbach Alfa katsayısı bu çalışmada .977 bulunmuştur. Alt boyutlar açısından ise şu şekildedir: PDH: .847; OH: .857; BTH: .875; BTYH: .836; YYH: .883; İH: .878; ÇVİH: .866; MH: .899; ADH: .897. Buna göre ölçek oldukça güvenilirdir. Bu hali ile ölçeğin genelinden elde edilebilecek en yüksek puan 315 iken en düşük puan 63'tür.

Bu çalışmada toplanan verilerin analizinde SPSS 20.0 istatistik programı kullanılmış ve analizler ise aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri gibi tanıtıcı istatistikler hesaplanmıştır. Diğer taraftan cinsiyet ve sınıf düzeyindeki karşılaştırmalarda hangi istatistik tekniklerden yararlanılacağına belirlenmesi için öncelikle veri yapısının normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Cinsiyet ve Sınıf Değişkeni İçin Yapılan Normallik Testi Sonuçları.

Değişkenler	Kolmogrov-Simirnov			
	İstatistik değeri	SS	p	
Cinsiyet	Kız	0.050	353	.034
	Erkek	0.055	515	.001
Sınıf	9. sınıf	0.078	244	.001
	10. sınıf	0.055	422	.004
	11. sınıf	0.056	142	.200
	12.sınıf	0.161	60	.001

Normallik varsayımının test edilmesi için sıklıkla kullanılan Kolmogrov-Simirnov testi sonucunda cinsiyet değişkeni açısından verilerin tamamının normal dağılmadığı belirlenmiştir. Sınıf düzeyleri açısından ise 11. sınıf dışında tüm sınıflara ait verilerin normal dağılıma uymadığı belirlenmiştir. Sınıflar için karşılaştırmalarda tüm alt gruplar dâhil edildiğinden (9-12. Sınıf) cinsiyet ve sınıf değişkenine göre yapılan karşılaştırmalarda parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümünde ulaşılan bulgular araştırma soruları dikkate alınarak aşağıda sırasıyla sunulmuştur. Buna göre; *Ortaöğretim öğrencilerinin RPD hizmetlerine yönelik ölçekteki ifadelerine katılımları ne düzeydedir?* sorusuna cevap olarak öğrencilerin ölçeğin tümüne ve ölçek alt boyutlarına ait cevapları Tablo 3'de sunulmuştur

Tablo 3. Ölçeğin Geneli ve Alt Boyutlarına Verilen Cevaplara Ait Betimsel İstatistikler.

Alt Boyutlar	N	\bar{X}	SS
PDH	868	2.76	.95
OH	868	2.48	.99
BTH	868	2.47	.98
BTYH	868	2.68	.95
YYH	868	2.71	1.02
İH	868	2.59	1.01
ÇVİH	868	2.55	.99
MH	868	2.65	1.04
ADH	868	2.54	1.03
Ölçeğin Geneli	868	2.61	.85

Aritmetik ortalamaların yorumlanmasında daha önce Kutu ve Sözbilir (2011) tarafından verilen sınırlar kullanılmıştır. Buna göre 1.00-1.80: çok düşük, 1.81-2.60: düşük, 2.61-3.40: orta, 3.41-4.20:

yüksek, 4.21-5.00: çok yüksek düzey olarak değerlendirilmiştir. Buna göre öğrencilerin okullarda verilen RPD hizmetlerinin durumu hakkında ölçekte yer alan ifadelerle katılım durumuna yönelik bulgular incelendiğinde, öğrencilerin ölçeğin geneline ait ifadelerde orta düzey katılım gösterdikleri Tablo 3'den anlaşılmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ait bulgular incelendiğinde ise PDH, BTY, YY ve MH boyutlarına öğrenciler orta düzeyde katılırken; OH, BTH, İH, ÇVİH ve ADH boyutlarına öğrencilerin katılımlarının düşük düzeyde olduğu görülmüştür.

Ortaöğretim öğrencilerinin yürütülen RPD hizmetleri hakkındaki ölçekteki ifadelerle ait puanları cinsiyetleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır? sorusuna cevap olarak öncelikle öğrencilerin ölçekten aldıkları puan ortalamaları hesaplanmış olup, sonrasında ise ortaya çıkan farklılığın anlamlılığının tespiti için Mann-Whitney U testi yapılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Ortaöğretim Öğrencilerinin RPD Hizmetleri Hakkındaki Görüşlerinin Cinsiyetler Açısından Analizi.

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra ortalaması	Mann-Whitney U	p
PDH	Kız	353	461.01	81539.000	.010*
	Erkek	515	416.33		
OH	Kız	353	441.48	88433.500	.497
	Erkek	515	429.72		
BTH	Kız	353	451.43	84919.500	.099
	Erkek	515	422.89		
BTYH	Kız	353	454.30	83907.500	.054
	Erkek	515	420.93		
YYH	Kız	353	451.51	84892.500	.098
	Erkek	515	422.84		
İH	Kız	353	457.09	82922.500	.028*
	Erkek	515	419.01		
ÇVİH	Kız	353	442.68	88009.000	.426
	Erkek	515	428.89		
MH	Kız	353	445.92	86867.000	.266
	Erkek	515	426.67		
ADH	Kız	353	444.45	87385.000	.332
	Erkek	515	427.68		
Ölçeğin Geneli	Kız	353	453.18	84304.500	.069
	Erkek	515	421.70		

*p < .05

Tablo 4 incelendiğinde, kızların gerek ölçeğin genelinden gerekse dokuz alt boyuttan her birinden aldıkları puanların erkeklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, ölçeğin 'psikolojik danışma hizmetleri' ile 'İzleme Hizmetleri' alt boyutları hariç ölçeğin diğer boyutlarında ve ölçeğin genelinde cinsiyetler açısından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. 'Psikolojik danışma hizmetleri' ve 'İzleme Hizmetleri' alt boyutlarındaki anlamlı farklılığın ise kız öğrenciler lehine olduğu belirlenmiştir (p < .05).

Ortaöğretim öğrencilerinin yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri hakkındaki ölçekteki ifadelerle ait puanları sınıf düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır? sorusuna cevap olarak öncelikle öğrencilerin ölçekten aldıkları puan ortalamaları hesaplanmıştır olup sınıflar arasında fark olup olmadığına ise Kruskal-Wallis H testi ile incelenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin RPD Hizmetleri Hakkındaki Görüşlerinin Sınıf Düzeyleri Açısından Analizi.

Alt Boyutlar	Sınıf	N	Sıra ortalaması	Chi square	p
PDH	9. sınıf	244	465.58	63.128	.000*
	10. sınıf	422	376.70		
	11. sınıf	142	473.95		
	12. sınıf*	60	621.29		
OH	9. sınıf	244	476.08	76.377	.000*
	10. sınıf	422	369.11		
	11. sınıf	142	473.83		
	12. sınıf*	60	632.21		
BTH	9. sınıf	244	469.67	55.981	.000*
	10. sınıf	422	380.78		
	11. sınıf	142	458.31		
	12. sınıf*	60	612.97		
BTYH	9. sınıf	244	474.00	80.154	.000*
	10. sınıf	422	368.42		
	11. sınıf	142	475.65		
	12. sınıf*	60	641.24		
YYH	9. sınıf	244	485.08	60.866	.000*
	10. sınıf	422	374.90		
	11. sınıf	142	454.91		
	12. sınıf*	60	599.68		
İH	9. sınıf	244	466.04	84.438	.000*
	10. sınıf	422	371.52		
	11. sınıf	142	469.83		
	12. sınıf*	60	665.58		
ÇVİH	9. sınıf	244	503.88	138.3334	.000*
	10. sınıf	422	342.82		
	11. sınıf	142	484.14		
	12. sınıf*	60	679.71		
MH	9. sınıf	244	500.17	88.665	.000*
	10. sınıf	422	363.87		
	11. sınıf	142	447.39		
	12. sınıf*	60	633.72		
ADH	9. sınıf	244	487.22	99.526	.000*
	10. sınıf	422	358.58		
	11. sınıf	142	477.05		
	12. sınıf*	60	653.38		
Ölçeğin Geneli	9. sınıf	244	491.13	110.634	.000*
	10. sınıf	422	355.07		
	11. sınıf	142	474.42		
	12. sınıf*	60	668.41		

*p <.05

Tablo 5 incelendiğinde, 12. sınıfların gerek ölçeğin genelinden gerekse her dokuz alt boyuttan aldıkları puanların diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin tüm alt boyutlarında 12. sınıf öğrencileri lehine bir farklılık gözlenmiştir (p<.05).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma ortaöğretim kurumlarında yürütülen RPD hizmetlerinin durumunu çeşitli değişkenler açısından öğrenci gözüyle değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk araştırma sorusuna istinaden öğrencilerin ölçeğin geneli ve her bir alt boyuttan almış oldukları puanlar incelendiğinde en yüksek ortalama değer “psikolojik danışma hizmetleri” ile “yöneltme ve yerleştirme hizmetleri” alt boyutlarında olduğu gözlenmektedir. Bu durum

özellikle buldukları yaş itibarıyla ergenlik döneminde olan öğrencilerin yaşadıkları sorunları paylaşma noktasında RPD servisinde görevli psikolojik danışmanlarla daha fazla iletişimde olma ihtiyaçlarından kaynaklandığını düşünebilir. Diğer taraftan ortaöğretim sonrası ilerleyen yıllarda üniversite tercihi gibi geleceklere için hayati önem taşıyan konularda bilgi ve beceriler kazandırmalarına yardımcı olacağı düşüncesiyle yöneltme ve yerleştirme hizmetlerinden daha fazla istifade etmelerinden kaynaklanabilir. Nitekim Karataş ve Şahin-Baltacı (2013) ile Bacıoğlu vd. (2017) tarafından yapılan çalışmalarda öğrencilerin özellikle sınav kaygısı başta olmak üzere bir üst okul hakkında bilgi, sınav bilgilendirmesi, ergenlik, gruplaşma, akran zorbalığı gibi konularda rehberlik servislerine sıklıkla başvurdukları tespit edilmiştir. Çalışmada en düşük ortalama değerin ise bireyi tanıma hizmetleri alt boyutunda olduğu tespit edilmiştir. Bu durum okullarda rehber öğretmen-psikolojik danışmanların öğrencilerle yeterince iletişimde olmadığını düşünebileceği gibi okul genelinde yapılan bireyi tanıma hizmeti konusunda (örneğin öğrencilere ait özgeçmiş, sosyo-ekonomik düzey, ailesi ile ilgili bilgilerinin düzenli bir şekilde tutulması) öğrencilerin haberdar olmaması gibi farklı sebeplerden kaynaklanabilir. Poyraz (2007) tarafından yapılan çalışmada öğretmen ve öğrencilerin okullarda verilen RPD hizmetleri ile ilgili görüşleri arasında öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Araştırmacıya göre bu sonuç, öğretmenlerin okullarda verilen bu hizmetlerin niteliği ve yeterliğinin öğrenciler tarafından da aynı şekilde algılandığını düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Kepçeoğlu (2003) benzer bulgularını ülkemizde rehberlik hizmetlerinin yeni olması nedeniyle bireyler tarafından yeterince tanınmadığı şeklinde yorumlamıştır. Bununla birlikte, rehberlik faaliyetlerine geçildiğinde, gerekli hazırlıkların yeterli düzeyde yapılmadığı, bu nedenle rehberlik hizmetlerinin çağın gerekliliklerine uygun, tutarlı, nitelikli ve etkili bir düzeye erişemediği vurgulanmıştır (Doğan, 2000; Özgüven, 2000). Duman (1985), lise öğrencilerinin psikolojik danışmanların görevleri konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Başka bir çalışmada ise gerek öğretmenlerin gerekse yöneticilerin rehberlik hizmetleri konusunda yeterli düzeyde bilgili olmadığı belirlenmiştir (Poyraz, 2007). Elbette sözü edilen bu çalışmaların yapıldığı yıllar göz önüne alındığında, RPD hizmetlerinin düşük olduğu görüşüne yönelik ulaşılan sonuçların daha olası olması muhtemeldir. Ancak günümüzde bu hizmetlerin biraz daha iyileştirildiği beklenen bir durumdur. Nitekim bu çalışmada öğrencilerin RPD hizmetleri ölçeğinin geneli açısından görüşleri incelendiğinde; ölçeğin geneline puanların orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte son yıllarda Çiçek Sağlam ve Topçu (2015) tarafından yapılan bir çalışmada eğitsel, mesleki ve kişisel rehberlik hizmetlerinin lise öğrencileri tarafından kısmen etkili bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan bu çalışmada ölçeğin alt boyutların her birine ait puanlar değerlendirildiğinde ise PDH, BTYH, YYH ve MH boyutlarına orta düzeyde katılırken OH, BTH, İH, ÇVİH ve ADH boyutlarına ise düşük düzeyde katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Rehberlik hizmetlerinin geçmişinin ülkemizde çok eskilere dayanamamasından dolayı bazı alt boyutlarda düşük sonuç çıkmış olabilir. Alt boyutlardan olan çevre veli hizmetlerinin düşük puan alması Poyraz (2007)'ın çalışması ile paralellik göstermekte olup öğrenci görüşlerine göre okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin velilere yeterince tanıtılmadığını şeklinde ifadelere yer verilmiştir. Rehberlik hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulmasına ve çocukların psikolojik olarak sağlıklı bireyler olmasında velilerle ilişkilere önem verilmelidir (Epstein vd., 1993). Zira ailenin tutumunun, çocukların sağlıklı benlik duygusunu geliştirmelerinde önemi ve etkisi yadsınamaz bir gerçektir (Yavuzer, 2000). Öte yandan okullarda RPD hizmetlerinin hem nicelik hem de niteliksel açıdan

yeterli düzeyde olmadığı, meslek elemanlarının kimlik arayışlarının devam ettiği öne sürülmektedir (Pişkin, 2006). Dolayısıyla, okullarda görev yapan psikolojik danışmanların hem bireysel olarak kendilerine yönelik hem de kendilerine verilen eğitimin niteliğine yönelik algılarının tespit edilmesi önemlidir. Elbette yukarıda örnekleri verilen çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, geçmişten günümüze öğrencilerin rehberlik hizmetlerinin etkililiğine yönelik görüşleri genelde düşük olsa da günümüzde bu durumun devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Can ve Nikolayidis (2021) tarafından öğretmenlerle yapılan bir çalışmada katılımcıların okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin veli ve öğretmenler için yeterli olmakla birlikte öğrenciler, yöneticiler ve çevreye yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı şeklinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Karataş ve Şahin-Baltacı (2013) tarafından yürütülen bir çalışmada ise rehberlik hizmetlerini yönetici ve öğretmenler yeterli bulurken öğrencilerin sadece yarısı yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Cengiz Demir ve Arslan (2019) ise rehberlik hizmetlerinin ihtiyaçlara uygunluğu, öğrencilerin akademik ve bireysel gelişimleri ve kendilerini tanımalarına katkı sağlama, ayrıca okula ve çevreye uyum sağlamalarına yeterli düzeyde yardımcı olma noktasında öğrencilerin kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlara göre okullarda özellikle öğrencilere yönelik yürütülen rehberlik hizmetlerinin biraz daha geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Nitekim bu konu ile ilgili olarak Akbaba ve Batikan (2017), öğrencilerin özellikle çevreleri ile daha olumlu ilişkiler kurabilmesi adına okullardaki rehberlik servisleri tarafından konferans, panel, seminer vb. etkinliklerini yürütülmesi gerektiğini önermiştir.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre kız öğrencilerin gerek ölçeğin genelinden gerekse dokuz alt boyutun her birinden aldıkları puanların erkek öğrencilere göre daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ancak, ölçeğin “psikolojik danışma hizmetleri” ve “izleme hizmetleri” alt boyutu hariç ölçeğin diğer boyutlarında ve ölçeğin genelinde cinsiyetler açısından bir farklılık gözlenmemiştir. “Psikolojik danışma hizmetleri” ve “izleme hizmetleri” alt boyutunda kız öğrenciler lehine bir farklılık gözlenmiştir. Bu araştırma sonucu Poyraz (2007)’in çalışma sonucuyla paralellik göstermekte olup psikolojik danışma hizmetlerinde kadınlar lehine bir sonuç çıktığı görülmektedir. Ayrıca farklı çalışmalarda da cinsiyet ile ilgili yapılan analizlerde benzer sonuçlar bulunmuştur (Ersöz, 2001; Gül, 2002). Gerek bu çalışmanın gerekse alan yazında yürütülen diğer çalışmaların bulgularına dayanarak, kız öğrencilerin muhtemelen duygusal yönleri nedeniyle rehberlik hizmetlerine daha fazla önem verdiği düşünülebilir. Nitekim Yurdakavuştu (2012)’nin çalışmasında duygusal zekâ ile sosyal beceriler açısından cinsiyete göre yapılan karşılaştırma sonucunda kız öğrenciler lehine daha yüksek puanlar elde edilmiştir. Deniz ve Hamarta (2003) ise kadınlarda duyuşsal anlatıcılık, duyuşsal duyarlık, sosyal beceri ve sosyal kontrol puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu belirlemiştir. Buna göre kız öğrenciler doğası gereği duyuşsal açıdan erkek öğrencilere göre daha hassas olduğundan, yaşadıkları birtakım problemler veya ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında RPD hizmetlerinden daha fazla istifade ediyor olabilirler. Dolayısıyla kız öğrencilerin puanlarının erkek öğrencilerden fazla olması onların duyuşsal ve sosyal yönlerinin daha baskın olması ile açıklanabilir.

Çalışmanın bulguları sınıf düzeylerine göre incelendiğinde 12. sınıfların gerek ölçeğin genelinden gerekse her dokuz alt boyuttan aldıkları puanların diğer sınıf düzeylerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farklılığın sebebinin, mesleki açıdan 12. sınıf öğrencilerinin üniversite sınavına hazırlık döneminde olmaları ve bu nedenle daha fazla rehberlik hizmeti

almış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Yaşamlarının her aşamasında öğrencilerin eğitsel açıdan rehberlik hizmetine ihtiyaç duymaları, bu hizmetin önemini daha da ortaya koymaktadır. Lise öğrencilerinin üniversite sınavına hazırlandıkları ve dolayısıyla geleceğine dair önemli kararlar almaları gerektiği bir dönemde meslek edinme açısından yöneltmeye ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla öğrencilerin akademik ve eğitsel yeterliliklerini sağlamak adına destekleyici ve yöneltici hizmetlere erişimlerinin olması gerekmektedir (Bingöl & Saraçoğlu, 2022). Böylesine önemli bir dönemde verilecek rehberlik hizmetlerinin, öğrencilerin kendilerini tanımalarına, onların ilgi duyduğu alanlara yöneltilmesine ve imkânlarını ve kapasitelerini keşfetmelerine yönelik olması gerektiği düşünülmektedir. Buna istinaden okullarda özellikle ergenlik dönemindeki öğrenciler için mesleki rehberlik hizmetlerinin etkin bir şekilde sürdürülmesi gerektiği ifade edilmektedir (Can, 1998). Elbette okullarda verilen RPD hizmetlerinin sadece ergenlik dönemi öğrencilere daha etkin bir şekilde verilmesi düşünülemez. Zira okulların yapısal özellikleri, amacı ve işlevi, öğretim süreci ve hizmetlerin işleyiş biçiminin yanı sıra bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin gelişim özellikleri açısından sahip oldukları bireysel farklılıklar nedeniyle ihtiyaçlarının ve problem alanlarının da farklılık göstermesi söz konusudur. Bu durum, öğrencilere verilen rehberlik hizmetlerinin eğitimin her bir farklı kademesinde de farklı şekillerde verilmesini gerekli kılmaktadır (Bacıoğlu vd., 2016).

Bu araştırmada elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilere sunulan RPD hizmetlerinin öğrenciler tarafından yeterli düzeyde verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sınırları dâhilinde OH, BTH, İH, ÇVİH ile ADH konularında öğrenciler tarafından etkili bir hizmetin verilmediği düşünülmektedir. Dolayısıyla özellikle bu hizmetlerin biraz daha geliştirilmesine daha fazla ihtiyaç olduğu söylenebilir. Elbette bu bulgular verilen hizmetin niteliğinden ziyade öğrencilerin bu hizmetlere yönelik farkındalık durumları ile ilişkili olabilir. Bu noktada RPD hizmetlerinin yapılandırılması, iyileştirilmesi ve öğrencilerin de bu hizmetlerden daha fazla istifade edebilmesi için farkındalıklarının artırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu farkındalığı arttırabilmek için okullardaki rehberlik servisleri tarafından konferans, panel, seminer vb. etkinliklerini yürütülmesi faydalı olabilir. Okul bünyesinde öğrencilere sunulan RPD hizmetlerinin daha etkili bir şekilde yürütülebilmesi için; başta okul müdürleri ve diğer yöneticiler olmak üzere rehber öğretmenler, sınıf öğretmenleri ve öğrenciler, hatta velileri de kapsayan bir takım çalışmasının düzenli olarak yapılması gerekli ve önemlidir.

Bu araştırmanın örneklem grubu Türkiye'nin doğusunda bulunan bir il merkezindeki devlet okullarında öğrenim gören lise öğrencileri ile sınırlıdır. Bu nedenle ülkenin farklı bölgelerinden, farklı okul seviyelerinde ve farklı okul türlerinden örneklemlemlerle çalışılarak RPD hizmetlerinin niteliği daha net bir şekilde ortaya konulabilir. Ayrıca bu çalışma tarama yöntemi ile yürütüldüğünden, ileride yapılacak benzer çalışmaların görüşme gibi nitel verilerle de desteklenerek daha kapsamlı incelemeler yapılabilir.

Bu çalışma RPD hizmetlerini sadece öğrenciler gözünden incelemiş olup öğretmen, yönetici ve velilerle de araştırmalar yapılabilir. Bununla birlikte bu çalışma öğrencilerin sınıf ve cinsiyet değişkenine göre değerlendirilmiş olup aile, öğretmen, ekonomik durum vb. gibi çeşitli değişkenler açısından da çalışılabilir.

Çalışmada sadece RPD hizmetlerinin niteliğinin ele alınması bu çalışmanın bir başka sınırlılığı olup öğrenci öz-yeterliliğine yönelik farklı ölçme araçları kullanılarak ilişkisel çalışmalar yapılabilir.

Son olarak bu çalışmada kullanılan ölçme aracı 2007 yılında geliştirilmiş olup uzman görüşü, madde analizi ve güvenilirlik analizleri yapılarak geliştirilmiştir. Günümüz koşulları dikkate alındığında özellikle faktör analizi yeni istatistik teknikler kullanılarak geliştirilmiş ölçme araçlarına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu noktada RPD hizmetlerine yönelik yeni ölçme araçları geliştirilerek verilen hizmetin niteliği tekrar incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, A. & Batikan, T. (2017). Okul yönetici ve sınıf rehber öğretmenlerinin okullardaki rehberlik servisleri hakkındaki görüşleri: Van örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 89-122.
- Bacıoğlu, S. D., Kocabıyık, O.O. & Malkoç, A. (2017). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin okullardaki rehberlik servisini değerlendirmeleri. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 7(48), 45-62.
- Bingöl, B., & Saraçoğlu, M. (2022). 11. sınıf rehberlik programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Journal of Computer and Education Research*, 10(19), 287-318.
- Can, G. (1998). İlköğretimde rehberlik. İçinde A. Hakan (Ed.). *Eğitim bilimlerinde yenilikler* (pp. 111-123). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Can, E. & Nikolayidis, U., (2021). Okul rehberlik hizmetleri: Bir durum çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 647-665.
- Cantürk-Günhan, B. & Başer, N. (2009). Probleme dayalı öğrenmeye ilişkin öğrenci, öğretmen ve öğretim üyelerinin görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(1), 134-155.
- Cengiz Demir, Y. & Arslan, A. (2019). Perceptions of high school students about the guidance activities. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 7, 152-168.
- Crowe, A. (2014). Guidance and counseling in Aotearoa, New Zealand, secondary schools: revisiting the issues. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(2), 199-215.
- Çetinkaya, B. (2017). *Rehberlikte temel kavramlar (7.baskı)*. B. Aydın (Ed.) Rehberlik içinde (s.2-36). Pegem Akademi.
- Çiçek-Sağlam, A. & Topçu, Ç. (2015). 9. sınıf rehberlik programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 171-210.
- Doğan, S. (2000). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberliğin durumu ve geleceğe ilişkin yönelimler. *Eğitim ve Bilim*, 25(118), 3-8.
- Duman, E. (1985). *Lise öğrencilerinin rehberlik uzmanlarından görev beklentilerine etki eden faktörleri*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Epstein, M.H., Nelson, C.M., Polsgrove, L., Coutinho, M., Cumplad, C. ve Quinn, K. (1993). A Comprehensive community-based approach to serving students with emotional and behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 1, 127-133.
- Ersöz, H. (2001). *Yatılı ilköğretim bölge okullarında görev yapan öğretmenlerin rehberlik görevlerine ilişkin rol algıları*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Gysbers, N.C. & Henderson, P. (2006). *Developing and managing your school guidance program*. American Association for Counseling and Development (5. Edt.). American Counseling Association.
- Gül, G. (2002). *İlköğretim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin kişilik özellikleri*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, B., İnandı, Y. & Tunç, B. (2014). Okul yöneticilerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri: Betimsel bir çalışma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 19-34.
- Güven, (2006). Okullardaki rehberlik hizmetleri içinde öğretmenin yeri ve önemi. *Çağdaş Eğitim Dergisi* 15(203), 28-30.
- Güvendi, M. (2000). İlköğretim okulları ikinci kademesinde yürütülmekte olan rehberlik etkinlikleri ve öğrenci beklentilerine ilişkin bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 51-60.
- Gysbers, N. C. (2001). School guidance and counseling in the 21st century: Remember the past into the future. *Professional School Counseling*, 5(2), 96-105.
- Hamidi, F. & Bagherzadeh, Z. (2010). Role and place of guidance teacher in schools. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1918-1921.
- Iurea, C. (2014). Counseling parents-solutions to optimize the Professional partnership between parents and school counselor. *Journal Plus Education*, 21(2), 214-223.
- İçtüzzer, E. (2017). *Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karataş, Z. & Şahin-Baltacı, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460.
- Kepçeoğlu, M. (2003). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Gül Yayını.
- Korkut-Owen, F. & Owen, D. W. (2008). Okul psikolojik danışmanlarının rol ve işlevleri: Yöneticiler ve psikolojik danışmanların görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 204-221.
- Kutu, H. & Sözbilir, M. (2011). Yaşam temelli ARCS öğretim modeliyle 9. sınıf kimya dersi "Hayatımızda Kimya" ünitesinin öğretimi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 29-62.
- Kuzgun, Y. (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Nobel Yayıncılık.

- Liston, J. & Geary, T. (2015). Evaluating a guidance counsellor education programme: the methodological complexities. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 191, 1014-1018.
- McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2010). *Research in education: Evidence-based inquiry* (7th Ed.). Pearson.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2020). *Millî eğitim bakanlığı ortaöğretim kurumları yönetmeliği*, <https://ogm.meb.gov.tr>
- Nas, E. (2019). Bir metafor çalışması: Öğrencilerin rehberlik servisine ilişkin algıları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 291-301.
- Özabacı, N., Sakarya, N. & Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 8-22.
- Özgüven, İ.E. (2000). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik (İkinci Baskı)*. Pdrem yayınları.
- Pişkin, M. (2006). *Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin dünü, bugünü ve yarını*. Hesapçioğlu, M. & Durmuş, A. (ed.) Türkiye’de eğitim bilimleri: bir bilonço denemesi. Nobel Yayın Dağıtım.
- Poyraz, C. (2007). *Ortadereceli okullarda yürütülen rehberlik hizmetleri üzerine bir araştırma*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şener, G. (2018). Türkiye’de yaşanan eğitim sorunlarına güncel bir bakış. *Millî Eğitim Dergisi*, 218, 187-199.
- Tagay, Ö., & Çakar, F. S. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186.
- Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. MEB Yayınları.
- Ünal, A. & Ünal, E. (2010). Öğretmen ve öğrencilerin rehber öğretmeni algılamalarına ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 919-945.
- Yeşilyaprak, B. (2016). *21.yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Pegem Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul çağı çocuğu*. Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakavuştu, Y. (2012). *İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.